

Drie scenario's als toegift

Toen ik het vorig millennium bij het Telematica Instituut werkte, was één van de beproefde methoden om de impact van nieuwe technologie op bedrijf en samenleving te verkennen het toepassen van scenarioplanning. We hadden hier een uitgewerkte methodiek voor. Vaak ontwikkelden we vier scenario's waaraan indien gewenst nog een kosten- en batenanalyse werd toegevoegd. De methodiek van scenario's is een veel gebruikt instrument en kan rondom tal van beslissingen helpen de besluitvorming scherper te krijgen of wanneer deze wat verder in de toekomst liggen kijken waar de meetpunten voor verandering liggen.

In het verlengde van het stuk over wendbaarheid schets ik hier de contouren van een aantal scenario's. Hier liep ik wel tegen een eerste uitdaging aan. Scenario's moeten een goede naam hebben. Bij een presentatie op een conferentie in Kairo, Egypte bedacht ik me dat we het meest zwarte scenario Saddam Hussein hadden genoemd. Werkbaar in de Nederlandse context maar daar toch wat ongelukkig. Ik wil dus even wegblijven van persoonsnamen. In plaats daarvan kies ik voor drie scenario's met drie namen die goed de richting aangeven.

- Het virus bestrijden
- Het virus omarmen
- Het virus ontkennen

Onderstaand schets ik een aantal contouren van alternatieve scenario's.

Het virus bestrijden

Het virus bestrijden volgt in grote mate de lijn die het kabinet van begin af aan heeft omarmd. De belangrijkste parameters in dit scenario zijn het bewaken van de zorg(capaciteit) en bescherming van de kwetsbare ouderen. Een kenmerk van dit virus is dat we in openvolging van lockdowns proberen het virus dat veelal als een zelfstandig levend ding wordt afgeschilderd (het virus heeft geen vakantie, viert geen kerst, kent geen inreisverbod). Zoals sommige deskundigen typeren volgt hier

een zaagtand afhankelijk van mate van versoepeling en belasting van de zorg. Dreigt overbelasting dan groeit de druk om maatregelen te nemen die verder ingrijpen in (be)leefruimte van de burger.

De overheid neemt vooral maatregelen om te bewaken dat de zorg overbelast raakt en grijpt daarin met alle maatregelen op het beperken van mobiliteit. Het handelingsrepertoire van de overheid is primair gericht op het onder controle brengen van het aantal besmettingen binnen de grenzen van het zorgsysteem. Ook het vaccinatiesysteem is daar op ingericht. Hierin passen oproepen voor avondklokken, regionale reisbeperkingen en op slot zetten van grote delen van samenleving: kortom een nog scherpere lockdown. En vrijheid is het onderhandelbare goed om ook het gedrag van de burger in de pas te laten lopen. Denk aan de nu gestarte campagne waarin de overheid vrijheid belooft als we ons laten vaccineren met als doel groepsimmunitet te bereiken. De maatregelen zijn gericht op het onder controle brengen van het virus, en pas als dat onder controle is ontstaan er mogelijkheden voor verruiming, totdat zich een variant aandoet die niet vaccinbestendig is.

De impact van dit scenario ondervindt een groot deel van Nederland dagelijks. De wereld is teruggebracht tot een aantal dimensies (in werk en sociaal leven), een hele generatie van schoolgaande en studerende jeugd loopt achterstanden op, de vrije bewegingsruimte (denk aan sporten) wordt verder ingeperkt, we leven een leven tussen hoop en vrees, lonen en bedrijven worden met geleend geld op de been gehouden. Reguliere zorg is in dit scenario een kind van de rekening die zich gaat vertalen naar verlies in gezonde levensjaren. Het scenario houdt de samenleving economisch via vangnetten in stand, zet de samenleving maatschappelijk op slot met oog op de gezondheid (van een deel) van onze populatie. En we nemen een hypotheek waarvan we de lasten niet goed kunnen inschatten.

Binnen dit scenario zijn er twee primaire knoppen: het beïnvloeden van capaciteit (op instroom en doorstroom) en beïnvloeden van gedrag (al dan niet draconisch).

Het virus omarmen

Hierin is het virus een verschijnsel zoals we dit al jaren kennen maar dan in een heviger mate dan de afgelopen decennia. Covid 19 maakt slachtoffers, meer dan bij een heftige griepgolf en ook de mens die het in een ernstige vorm hebben, hebben langer last. Maar we weten dat het virus niet uit de samenleving gaat verdwijnen maar de komende jaren in variatie terug gaat komen. Het is geen ding. Zoals je complexiteit uit de weg kan proberen te gaan, kan je ook een strategie voeren waarin je deze omarmt. Maar wat betekent omarmen van zo'n scenario. Veel van de contouren hiervan vinden we terug bij Herstel NL en zoals voormalig denker des vaderlands Marli Huijer schetst (NRC, 16-1).

Een kenmerk van dit scenario is dat we de samenleving zo open als mogelijk gaan inrichten waarbij maximaal waarborgen voor mensen die het meest gevoelig zijn voor de effecten van Corona. Bewust noem ik die hier niet kwetsbaren, want in dit scenario is misschien zijn andere groepen om verschillende redenen ook kwetsbaar: de schoolgaande en studerende jeugd, de zelfstandigen, de ondernemers en een groot aantal Nederlanders dat sociaal geïsoleerd raakt. In dit scenario voeren we een strategie waarin vaccinatie eerst en vooral wordt ingezet op iedereen die in de zorg werkt, een eerste buffer om zorgcapaciteit op niveau te houden. Hierin moeten ook de huisartsen delen zodat zij op een andere manier dan tot nu toe ook betrokken kunnen raken in de behandeling van van Covid 19 patiënten. En wellicht ook andere groepen die nu als primair belangrijk zijn geoordeeld.

De miljarden staatssteun worden niet ingezet om een vangnet te creëren voor burgers, ondernemers, musea, theaters en voeg er maar aan wie nog meer aan de geldstroom van de overheid ligt, maar risicogericht ingezet op oplossingen die helpen de samenleving open te laten gaan. Dat betekent ook dat we een groei in besmettingen niet zien als een bedreiging maar als één van de stappen naar groepsimmunitet. Bescherming van ouderen laten we veel meer over aan de

eigen verantwoordelijkheid van de burger. Want wie gaat nu met klachten naar zijn oudere vader of moeder. Ontwikkel hier ook een toegankelijke sneltest (liefst voor thuisdoeleinden geschikt) die je voorafgaand aan dit soort bezoeken kan hanteren.

Het voordeel van dit scenario is dat we kunnen blijven sturen op samenleving, economie en gezondheid. We nemen geen hypotheek op een toekomstige generatie, geen hypotheek op geleend geld en bouwen via eigen immuniteit en vaccinatie aan de immuniteit in de samenleving. Met mogelijke een hogere weerbaarheid als er nieuwe variant van het virus voorbij komt. Er zit in nadeel aan dit scenario wat met name ook Marli Huijter verwoordt: Je hebt geen recht op een zo lang mogelijk leven. Statistisch is de kans groot dat het (tijdelijk) leidt tot meer sterfgevallen. We moeten daarin misschien weer meer één worden met de gedachte dat een mooi leven niet per sé een door technologie opgerekt lang leven is.

Het met een typisch overheidswoord handelingsrepertoire is hierin groter: De overheid hoeft minder op de instroom (maar wel thuishesten) te sturen, kan vooral investeren op doorstroom (bescherming zorgcapaciteit) en accepteert andere uitkomsten.

Het virus ontkennen

Een scenario uitwerken betekent niet altijd op voorhand dat je ook achter het scenario moet staan. In dit scenario is de vrijheid van de burger het hoogste doel (in de ander scenario's is dat misschien ook zo maar niet altijd duidelijk). Zoals een van ontkenners van het virus weleens heeft gezegd is dat de vrijheid hem drie miljoen overledenen waard is. Hierin is virus misschien een ongeremd kracht die er toe bijdraagt dat een sterkere populatie overblijft: survival of the fittest, maar niet alleen vanuit een gezondheidsperspectief maar ook vanuit een sociaal-darwinistisch perspectief.

Laat alles vrij, vaccineer alleen hen die het willen, laat ruimte voor de antivaxxer's, de virusontkenners en investeer vanuit overheidswege misschien voor in extra koelruimten en crematoria om de effecten van het volledig vrij laten op te vangen. Het grote voordeel van dit scenario is dat we niet tweewekelijks een persconferentie hebben waar we keurig genudged naar toe bewegen en de samenleving tot passieve bankzitters maakt.

Het grote nadeel is dat in dit scenario zoveel zaken onvoorspelbaar zijn, en dat het alleen al vanuit die onvoorspelbaarheid ontwrichtend kan werken op zowel economisch, maatschappelijk als gezondheidsvlak.

De belangrijkste knop om te voorkomen dat zo'n scenario ontstaat zit in de keuze die we op 17 maart 2021 moeten maken.

Drie scenario's

Aan de drie scenario's zijn varianten toe te voegen: en een scenario zal zich nooit conform bedachte lijnen voltrekken. Scenario's zijn geen instrumenten om de toekomst te voorspellen, hooguit wat meer zicht te krijgen op alternatieven: het gaat niet om de keuze voor nummer 1, 2 of 3. Maar waar het wel om gaat is dat scenario's helpen eigen ver- en vooronderstellingen te toetsen en niet alleen een beeld te schetsen van een licht aan het einde van tunnel. Maar dat er een keuze is welke tunnel je ingaat. Bij elke keuze speelt de wet van behoud van gedoe. Het is maar net welke gedoe je wilt hebben en waar je als samenleving (niet als overheid) op af wilt koersen.